

Bibliografia

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

GRZEBYK B., MIŚ T., WALENIA A., ZAJĄC D.: **Rola instrumentów wspólnej polityki rolnej w zrównoważonym rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.** – Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, 237 s.

Wspólna polityka rolna UE na przestrzeni lat swego działania charakteryzuje się dużą elastycznością i zdolnością adaptacji do zmiennych uwarunkowań. Od strategii jednostronnie proprodukcyjnej i prodochodowej ewoluuje ku zagadnieniom środowiskowym i społecznym. Aktualne instrumenty WPR uwzględniają nowe podejście do rozwoju rolnictwa, w którym podstawową rolę odgrywa koncepcja rolnictwa zrównoważonego uznająca priorytetowe znaczenie środowiska przyrodniczego w realizacji funkcji produkcyjnych.

Autorzy publikacji jako cel główny przyjęli ocenę roli najważniejszych instrumentów WPR w realizacji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w województwach podkarpackim i świętokrzyskim. Regiony te zostały wybrane z uwagi na wysoki udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych, objętych różnymi formami ochrony, w tym programem Natura 2000, a jednocześnie najwyższy poziom niedorozwoju społeczno-gospodarczego, co potwierdzają wskaźniki makroekonomiczne. Podstawą analiz porównawczych były dane statystyczne dotyczące rolnictwa i obszarów wiejskich wymienionych województw z lat 2004-2015, z uwzględnieniem kolejnej perspektywy finansowej, czyli okresu 2014-2020. Autorzy przedstawili rys historyczny wprowadzenia koncepcji zrównoważonego rozwoju do polityki gospodarczej, w tym rolnej Unii Europejskiej. Określili znaczenie rolnictwa w rozwoju województw podkarpackiego i świętokrzyskiego. Analizowali wielkość środków pozyskanych w ramach PROW 2007-2014 oraz funkcje organizacji rządowych i pozarządowych w ich pozyskiwaniu. Scharakteryzowali najważniejsze w realizacji zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich badanych regionów instrumenty WPR. We wnioskach stwierdzili m.in., że zaproponowane w PROW 2007-2014 instrumenty nie przyniosły na Podkarpaciu i w Świętokrzyskiem oczekiwanych efektów. Przyszłość tych obszarów wiejskich zależy od bieżącej aktywności rolników i samorządów w stymulowaniu

przemian odpowiadających celom WPR. Niewykorzystanie możliwości w latach 2014-2020 wobec perspektywy modyfikacji wsparcia w kolejnym planie finansowym, może nieodwracalnie opóźnić rozwój tych regionów. (M.M.)

GOLINOWSKA S.: O polskiej biedzie w latach 1990-2015. Definicje, miary, wyniki. – Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2018, 194 s.

Zjawisko ubóstwa dotyka społeczeństw w każdej epoce, ale może występować z różnym nasileniem i zmieniać charakter na skutek zachodzących przemian społeczno-gospodarczych. Okres 1990-2015, w którym autorka analizuje ubóstwo, był czasem tworzenia w Polsce nowego systemu ekonomicznego i społecznego, którego negatywnym skutkiem było wykluczenie społeczne i bieda części społeczeństwa. W ujętych w badaniach latach można wyróżnić trzy okresy: lata dziewięćdziesiąte XX w., w których likwidowano stare, a tworzone nowe instytucje, zasady i regulacje; od początku XXI w. do wystąpienia w 2008 roku globalnego kryzysu finansowego, w którym wprowadzano w Polsce regulacje europejskie i wykorzystywano pierwsze środki z unijnych funduszy; przełom pierwszej i drugiej dekady XXI w., w którym trwał kryzys i wprowadzano nowe metody funkcjonowania sfery publicznej. Rozważania dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego prowadzone są na tle ogólnych przemian społecznych w Europie i na świecie, wskaźniki ubóstwa porównywane są z przeciętnymi danymi europejskimi, a obserwacje dłuższych trendów czasowych pozwalają na dokonanie oceny zjawiska. W pierwszym rozdziale monografii objaśniony został charakter ubóstwa i jego cechy w krajach Europy Zachodniej i w Polsce. W drugim przedstawiono definicje pojęć oraz informacje o badaniach prowadzonych przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Następnie omówiono wskaźniki charakteryzujące ubóstwo, długookresowe trendy w jego kształtowaniu się oraz nowe ujęcie problemu w badaniach ilościowych. W kolejnych rozdziałach omówione są wyniki badań jakościowych prowadzonych w formie wywiadów i obserwacji, sformułowana ocena ubóstwa tzw. grup wrażliwych, czyli dzieci, młodzieży, młodych pracujących, niepełnosprawnych i starszych, przedstawione informacje o skali i kierunkach pomocy społecznej oraz wskazane podstawowe determinanty ubóstwa i wykluczenia społecznego decydujące o powstawaniu i utrzymywaniu się zjawiska. W kończącym monografię posłowniu autorka odnosi się do nowej fazy w rozwoju polityki społecznej zapoczątkowanej w 2016 roku istotnie zwiększonymi transferami pieniężnymi z budżetu państwa, adresowanymi do rodzin z dziećmi (500+). (M.M.)

KUFEL-GAJDA J.: Cykl koniunkturalny w Polsce a wahania marż w przemyśle spożywczym. – IERiGŻ-PIB, Warszawa 2018, 246 s., Studia i Monografie nr 171.

Głównym celem przedstawianej monografii było zbadanie mechanizmu wzajemnego oddziaływania marż w przemyśle spożywczym i koniunktury gospodarczej. Praca powstała w ramach projektu „Mechanizm interakcji marż i koniunktury na przykładzie polskiego sektora żywnościowego”, realizowanego w ramach konkursu Preludium

NCN. Autorka analizowała sposób zmiany marż na tle zmian cyklu koniunkturalnego i ich wpływ na wahania koniunktury. Określiła charakter cykliczności marż w polskim przemyśle spożywczym pod względem kierunku i czasu, dokonała także estymacji zależności między marżami a koniunkturą gospodarczą. W części teoretycznej pracy, w której przedstawiła pojęcia koniunktury, jej miar, cykli i metod badania oraz marż monopolistycznych i metod badania ich cykliczności, wykorzystwała metody studiów i krytycznej analizy źródeł literaturowych. Badania empiryczne obejmowały produkcję żywności, napojów i wyrobów tytoniowych w latach 2000-2013, a dane pochodziły z GUS i Eurostatu. Opracowując dane empiryczne, autorka zastosowała metody statystyczne i modele ekonometryczne umożliwiające estymację marż i koniunktury oraz zależności między nimi. W wyniku prowadzonych badań pozytywnie zweryfikowała hipotezę, że marże w polskim przemyśle spożywczym zachowują antycykliczność zarówno w ujęciu bezwarunkowym, jak i warunkowym. (M.M.)

SĄCZEWSKA-PIOTROWSKA A.: Zamożność dochodowa gospodarstw domowych. Determinanty, dynamika, zróżnicowanie przestrzenne. – Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2018, 204 s.

W literaturze ekonomicznej często występują publikacje poświęcone analizie sfery ubóstwa, natomiast badania zamożnych gospodarstw domowych są rzadziej podejmowane. Tymczasem rola ludzi zamożnych w społeczeństwie jest istotna z uwagi na wpływ ekonomiczny (kształtowanie trendów w produkcji i konsumpcji), polityczny i kulturalny. Autorka podjęła się diagnozy zjawisk zamożności i bogactwa gospodarstw domowych w Polsce, biorąc pod uwagę ich determinanty, dynamikę i zróżnicowanie przestrzenne. Na podstawie próby badawczej gospodarstw domowych z badania panelowego „Diagnoza społeczna” analizowała realne dochody z lat 2000-2015, traktując je jako miernik zamożności i nie biorąc pod uwagę innych aspektów związanych z bogactwem, np. posiadanego majątku lub luksusowej konsumpcji. W pierwszym rozdziale publikacji autorka zdefiniowała zamożność i bogactwo, omówiła granice wyróżniające z podziałem na relatywne i absolutne oraz określiła funkcje pełnione w społeczeństwie przez najbogatszych. Rozdział drugi poświęciła nierównościom dochodowym i zmianom zachodzącym w rozkładzie dochodów w analizowanych latach. Następnie omówiła właściwości wskaźników zamożności i bogactwa oraz przedstawiła wyniki badań empirycznych odnoszących się do zamożności i bogactwa w Polsce. W dalszej części omówiła binarne modele logitowe, które wykorzystwała do wyznaczenia determinant zamożności i bogactwa. Kolejny rozdział poświęciła zróżnicowaniu przestrzennemu badanych zjawisk, przy czym najpierw scharakteryzowała wybrane statystyki globalne oraz lokalne, a następnie przedstawiła wyniki badań zamożności i bogactwa z wykorzystaniem modeli logistycznych. Ostatni rozdział dotyczy wymiaru czasowego zamożności i bogactwa, który autorka scharakteryzowała stosując metody i modele analizy historii zdarzeń, co pozwoliło ocenić czas przeżycia w stanach zamożności i bogactwa oraz wyznaczyć determinanty wyjść (wejść) z nich. (M.M.)

Oprac. M.M.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

BUREAU J-CH., GUIMBARD H., JEAN S.: **Agricultural trade liberalization in the 21st century: has it done the business?** (Liberalizacja handlu rolnego w dwudziestym pierwszym wieku: czy załatwiła sprawę?). – Journal of Agricultural Economics 2019, Vol. 70, No. 1, s. 3-25, DOI: 10.1111/1477-9552.12281.

Proces liberalizacji handlu światowego jest obecnie przez wiele krajów kwestionowany. Państwa odgrywające ważną rolę w międzynarodowej wymianie produktów kierują politykę w celu zwiększenia protekcjonizmu. Autorzy artykułu przedstawili propozycję statystycznej dekompozycji zmian w różnych stawkach taryfowych. W badaniu wykorzystali nową bazę danych obejmującą informacje o zmianach w ograniczeniach importowych w handlu rolnym wprowadzanych na świecie od 2001 roku. Wyniki analiz wykazały, że zawierane między krajami wielostronne porozumienia odegrały niewielką rolę w liberalizacji handlu. Znaczna część państw stosowała na produkty rolne stawki taryfowe będące poniżej dopuszczalnych górnych poziomów wyznaczonych przez WTO. Jednocześnie odnotowano nasilone jednostronne zniesienie taryf, co oznacza, że istotna część łagodzenia wymiany produktami rolnymi dokonywała się poza ustaleniami WTO i umów regionalnych. Zaobserwowano wzrost liczby regionalnych porozumień handlowych, ale ich oddziaływanie na wysokość taryf na produkty rolne było niewielkie. Autorzy artykułu oszacowali, że w analizowanym okresie wysokość przeciętnej taryfy na produkty rolne w skali globalnej zmniejszyła się o 27,4%. Dokonali także analizy taryfowych, handlowych i produkcyjnych skutków prowadzenia negocjacji handlowych w oparciu o dwa skrajne scenariusze, tj. pogłębienia regionalnych porozumień handlowych oraz wojen handlowych w ramach WTO. Pierwszy z wymienionych wariantów będzie wiązał się z niewielkimi przyszłymi zmianami w nasileniu globalnego handlu oraz produkcji rolnej. Drugi oznaczać będzie spadek cen produktów rolnych i światowej wymiany handlowej, co przyniosłoby istotne straty największym eksporterom żywności, takim jak Brazylia, Argentyna czy Nowa Zelandia. (M.D.)

GOUEL CH., GUIMBARD H.: **Nutrition transition and the structure of global food demand** (Zmiany w wyżywieniu i strukturze globalnego popytu żywnościowego). – *American Journal of Agricultural Economics*, 2019, Vol. 101, No. 2, s. 383-403, DOI: 10.1093/ajae/aay030.

Proces transformacji żywieniowej polega na łączeniu zmian w postawach konsumpcyjnych ludności z rosnącym dobrobytem społecznym. Analiza tego zjawiska jest pomocna w prognozowaniu konsumpcji, w tym zwłaszcza w krajach o niskim poziomie życia. Autorzy artykułu proponują ujęcie transformacji żywieniowej przy pomocy jednokładnego i elastycznego dochodowo, ekonometrycznego modelu systemu globalnego popytu. Model oszacowano na podstawie przekrojowych danych FAOSTAT z 2010 roku. Informacje dotyczyły różnych grup produktów żywnościowych, a pochodziły ze 104 krajów. W przypadku projekcji uwzględniono dane ze 154 państw. W badaniu zidentyfikowano główne cechy transformacji żywieniowej: zwiększenie zapotrzebowania na kalorie związane ze wzrostem dochodów ludności, różnicowanie diety poprzez odchodzenie od produktów skrobiowych, rosnąca konsumpcja mięsa, tłuszczów i substancji słodzących. Oszacowany w badaniu model wykorzystano do projekcji popytu na żywność w latach 2010-2050. Z badań wynika, że w przyszłości globalne zapotrzebowanie na żywność wzrośnie o 47%, czyli o mniej niż połowę wzrostu osiągniętego w ciągu ostatnich czterech dekad. Według obliczeń autorów wspomniany wzrost odnotowany zostanie głównie w państwach biednych i w krajach o umiarkowanie niekorzystnej sytuacji dochodowej. Do 2050 roku spodziewane są zmiany w strukturze światowego popytu na żywność. Zapotrzebowanie na produkty pochodzenia zwierzęcego ulegnie podwojeniu, a popyt na produkty skrobiowe zwiększy się o 19%. Ponadto przeprowadzona analiza szeregu prognoz demograficznych i dochodów ludności ujawniła rosnące znaczenie kwestii niepewności. W zależności od sformułowanego scenariusza przewidywany wzrost popytu na produkty zwierzęce i roślinne wyniesie odpowiednio od 74 do 114% i od 20 do 42%. (M.D.)

HUCHTEMANN J.P., THEUVSEN L.: **New Economy Agribusiness – Ausbildung und beruflicher Hintergrund von Entrepreneurern im deutschen Agribusiness** (New Economy Agribusiness – wykształcenie przedsiębiorców w niemieckim agrobiznesie). – *Berichte über Landwirtschaft* 2019, Band 97, Ausgabe 2, <http://buel.bmel.de>

W niemieckim agrobiznesie systematycznie zwiększa się liczba nowych, innowacyjnych i dynamicznie rozwijających się firm. Dotychczas wiedza na temat socjologicznych cech tych przedsiębiorców była niewielka, gdyż nie prowadzono badań na ten temat. Autorzy artykułu przeprowadzili badania internetowe w formie sondażu na portalach zawodowych (XING i LinkedIn). Badania objęły 252 profile przedsiębiorców i wykazały, że są to głównie mężczyźni (83,3%). Większość przedsiębiorców (95%) ma wyższe wykształcenie, ale przed założeniem firmy gromadzili doświadczenia zawodowe w innych miejscach pracy. Bardzo mała część ankietowanych wykazała uprzednie doświadczenia i wykształcenie w zakresie agrobiznesu (16%). Dużą grupę stanowiły osoby z wykształceniem technicznym inżynierskim, prawniczym, ekonomicznym i socjologicznym. Autorzy konkludują, że ciągle występuje duże zapotrzebowanie na tego rodzaju badania. (P.S.)

MCDONALD J.: **The Relationship between cottage food laws and business outcomes: a quantitative study of cottage food producers in the United States** (Związek między prawnym uregulowaniem domowej produkcji żywności a wynikami ekonomicznymi: badanie ilościowe domowych producentów żywności w Stanach Zjednoczonych). – *Food Policy* 2019, Vol. 84, s. 21-34, DOI: /10.1016/j.foodpol.2019.01.012.

W Stanach Zjednoczonych i wielu innych krajach obserwuje się rosnącą popularność domowej produkcji żywności przeznaczonej na rynek. Przykładami sprzedawanych w ten sposób wyrobów są chleby, ciasta, dżemy, galaretki czy sery. Rozwój tego segmentu, obejmującego produkty przetworzone, wymaga przyjmowania nowych regulacji lub zmiany istniejącego prawa. Niektóre stany w USA zdecydowały się na liberalizację przepisów dotyczących zbywania domowej żywności, inne z kolei całkowicie jej zakazują, co jest aktualnie przedmiotem sporu prawnego. Ograniczenie działalności domowych producentów żywności uzasadnia się zwykle względami zdrowia publicznego i bezpieczeństwa. Autorka artykułu przedstawiła wyniki kompleksowych badań ankietowych przeprowadzonych wśród 775 domowych producentów żywności z 22 stanów USA, w których jej sprzedaż jest uregulowana. Pozyskane dane analizowała przy pomocy modeli regresji liniowej i modeli logitowych. Analiza rozwiązań prawnych w poszczególnych stanach wykazała, że przepisy organizujące domową produkcję żywności są restrykcyjne i mogą ograniczać rozwój branży i przedsiębiorczość, zwłaszcza w wiejskich społecznościach. Autorka sugeruje liberalizację przedmiotowego ustawodawstwa, co wpłynęłoby na kreowanie i wzrost działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, a w szczególności wśród kobiet. (M.D.)

MICHELS M., FECKE W., WELLER VON AHLEFELD P.J., MUSSHOF O., HECKMANN A., BENKE F.: **Zur Zahlungsbereitschaft von Landwirten für Schulungen zur Digitalisierung** (Gotowość rolników do uczestnictwa w płatnych kursach w zakresie digitalizacji). – *Berichte über Landwirtschaft* 2019, Band 97, Ausgabe 2, <http://buel.bmel.de>

Niedostateczne umiejętności niemieckich rolników w zakresie technologii cyfrowych są główną barierą w zakresie digitalizacji gospodarstw rolnych. Wskazane braki w zakresie wiedzy mogą być nadrobione w formie kursów i szkoleń. Nie ma natomiast badań, których wyniki udzieliłyby odpowiedzi na pytanie o oczekiwania rolników w zakresie takich szkoleń. Autorzy artykułu przeprowadzili w 2018 roku badania internetowe w grupie 97 rolników. Wyniki wykazały, że rolnicy są zainteresowani przede wszystkim utylitarnymi cechami takich szkoleń, a w mniejszym stopniu zagadnieniami o charakterze teoretycznym. Rolnicy najchętniej uczestniczą w takich szkoleniach w miesiącach zimowych. Gotowość do opłaty za uczestnictwo była w badanej grupie powszechna, ale większą skłonność deklarowali rolnicy, którzy już takie kursy odbyli. (P.S.)

PARZONKO A.J.: **Doradztwo rolnicze w kontekście nowej ekonomii instytucjonalnej ze szczególnym uwzględnieniem teorii dóbr publicznych.** – Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich 2018, t. 105, z. 2, s. 159-179.

Jako efekty zewnętrzne działalności rolniczej generowane są dobra publiczne o charakterze środowiskowym i społecznym. Sprawne doradztwo i aktualne informacje są warunkiem skuteczności procesu dostarczania tych dóbr. Autorka artykułu na podstawie literatury przedmiotu, dokumentów MRiRW oraz sprawozdań z działalności Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego za lata 2005-2017 zweryfikowała pozytywnie hipotezę badawczą, że doradztwo rolnicze znajduje umocowanie teoretyczne w nowej ekonomii instytucjonalnej w teorii dóbr publicznych. Przedstawiła główne założenia tej teorii w nawiązaniu do dóbr publicznych dostarczanych przez rolnictwo. Omówiła system doradztwa rolniczego w Polsce na kilku poziomach agregacji i scharakteryzowała działalność ODR jako ogniwa pełniącego wiodącą rolę w systemie. Stwierdziła, że rozwijanie nowych funkcji rolnictwa wynikających z koncepcji rozwoju zrównoważonego stanowi jeden z najważniejszych obszarów działalności instytucji doradczych. (M.M.)

PEREZ-MENDEZA J.A., ROIBAS D., WALL A.: **The Influence of weather conditions on dairy production** (Wpływ warunków pogodowych na produkcję mleka). – *Agricultural Economics* 2019, Vol. 50, s. 165-175, DOI: 10.1111/agec.12474.

Coraz większy negatywny wpływ na wytwarzanie żywności wywierają zmiany klimatu. Zdaniem autorów artykułu nie zbadano dostatecznie kwestii oddziaływania warunków atmosferycznych na produkcję mleka, a jest to istotne z powodu dużego wpływu czynników meteorologicznych na zdrowie krów i ich produktywność oraz na produkcję pasz. Na przykład wysokie temperatury są zwykle szkodliwe dla krów ze względu na możliwość pojawienia się stresu cieplnego, ale jednocześnie przyczyniają się do wzrostu plonów. W badaniu zaproponowano włączenie do funkcji produkcji zmiennych pogodowych oddziałujących na produkcję mleka. W przyjętym modelu jako zmienną warunkującą produktywność krów wykorzystano wskaźnik temperatury i wilgotności (THI). Produktywność pasz określały z kolei, oprócz wymienionych zmiennych meteorologicznych, takie składowe jak opady deszczu, siła wiatru i nasłonecznienie. Autorzy wykorzystali dane pochodzące z 383 gospodarstw rolnych z regionu Asturia w Hiszpanii, uczestniczących w programie zainicjowanym przez samorząd lokalny. Informacje pogodowe zaczerpnięto z dziesięciu stacji meteorologicznych Państwowej Hiszpańskiej Agencji Meteorologicznej zlokalizowanych w najbliższej odległości od badanych gospodarstw rolnych. Obliczenia wykonano dla lat 2006-2011. Z przeprowadzonych analiz oszacowanej funkcji produkcji wynikało, że warunki pogodowe wpływały bezpośrednio na produktywność krów i produkcję pasz oraz pośrednio na produktywność pozostałych nakładów poprzez oddziaływanie na zdrowie krów i plony. Udowodniono, że produkcja mleka jest większa w okresie wyższych temperatur z powodu wzrostu produkcji pasz, a odchylenia meteorologiczne od średnich warunków pogodowych przekładały się na różnice w zyskach przeciętnego gospodarstwa o 10%. (M.D.)

PIJANOWSKA J., BROŻYNA M.: **Wybrane aspekty prawne obrotu zasobami ziemi rolniczej w Polsce po zmianie prawa w 2016 roku.** – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2018, nr 123, s. 43-53.

30 kwietnia 2016 roku kończył się wynegocjowany przed przystąpieniem Polski do UE dwunastoletni okres przejściowy, w którym nabycie ziemi rolniczej przez obywateli i przedsiębiorców z innych krajów Unii było co do zasady niemożliwe. W związku z tym 5 sierpnia 2015 roku Sejm uchwalił nową Ustawę o Kształtowaniu Ustroju Rolnego (UoKUR), która zamknęła dostęp do polskiej ziemi rolniczej dla cudzoziemców. Po zmianie prawa okazało się, że obywatele polscy nieposiadający statusu rolnika indywidualnego mają także utrudnione nabycie nieruchomości rolnej o powierzchni większej niż 0,3 ha. Na podstawie ustawodawstwa polskiego, literatury przedmiotu oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego RP autorzy artykułu przedstawili główne założenia oraz skutki nowelizacji UoKUR dla obywateli polskich. Zaprezentowali przykłady, w których zmiana prawa spowodowała utrudnienia lub wręcz uniemożliwiła kupno ziemi rolniczej. Do takich sytuacji należały przypadki majątku wspólnego małżonków, egzekucji komorniczej, hipoteki na nieruchomości rolnej, czy nabycia nieruchomości w związku z niemożnością pracy w gospodarstwie. (M.M.)

RAUBA E.: **Oplaty za usługi wodne w rolnictwie w świetle polskiego prawa i wymagań Unii Europejskiej.** – *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 2018, t. 105, z. 2, s. 130-139.

W Ramowej Dyrektywie Wodnej (RDW) UE zdefiniowano pojęcie usług wodnych jako świadczenie umożliwiające gospodarstwu domowemu, instytucjom publicznym i działalności gospodarczej pobór, gromadzenie, magazynowanie, uzdatnianie i dystrybucję wód powierzchniowych i podziemnych oraz zbieranie i odprowadzanie oczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych. W dyrektywie sformułowano zasadę zwrotu kosztów tych usług, czyli pokrycie przez użytkowników kosztów dostarczania wody oraz kosztów zasobowych. W praktyce oznacza to obciążenie kosztami usług wodnych nie tylko przemysłu i gospodarstw domowych, ale także rolnictwa, które do 2018 roku nie ponosiło opłat z tytułu pobierania wody do nawodnień. Według szacunków Ministerstwa Środowiska takie opłaty obejmą tylko ok. 8% gospodarstw rolnych (60 tys.), bo taka ich ilość pobiera na dobę więcej niż 5 m³ wody podziemnej. Zgodnie z ideą opłat ekologicznych płatności za pobór wody do celów rolniczych powinny spełniać funkcję bodźcową i dochodotwórczą. Badania potwierdziły, że opłaty za wodę i skuteczne ich egzekwowanie służą zmniejszeniu zużycia, gdyż rolnicy podejmują działania na rzecz podniesienia efektywności wykorzystania wody. Funkcja dochodotwórcza polega na tym, że opłaty za wodę stanowią dochód Państwowego Gospodarstwa Wodnego „Wody Polskie”. Wprowadzenie opłat za usługi wodne dla rolnictwa budzi wiele kontrowersji i należy przypuszczać, że dopiero po kilku latach doświadczeń okaże się czy ten nowy instrument finansowy polityki środowiskowej spełni swoje funkcje. (M.M.)

SIUDEK T., DRABARCZYK K., ZAWOJSKA A.: **Rozwój społeczny powiatów województwa mazowieckiego – kwantyfikacja i ocena.** – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2018, nr 123, s. 17-42.

Autorzy przedstawili wyniki badań powiatów województwa mazowieckiego pod względem poziomu rozwoju społecznego, jego zróżnicowania i czynników go warunkujących. Zdecydowali o wyborze tego regionu, ponieważ Mazowsze jest najzamożniejszym z polskich województw, a jednocześnie najbardziej wewnętrznie zróżnicowanym pod względem poziomu rozwoju gospodarczego. Pomiaru dla lat 2006-2015 dokonali za pomocą autorskiego wskaźnika syntetycznego obejmującego 12 zmiennych diagnostycznych pogrupowanych w cztery obszary: demografia, edukacja, ochrona zdrowia, sytuacja na rynku pracy. Skoncentrowali się na cechach należących do społecznego wymiaru rozwoju zrównoważonego, pomijając wymiar ekonomiczny (PKB *per capita*, dochody ludności) często ujmowany we wskaźnikach rozwoju społecznego. Stwierdzili, że najbardziej pod względem społecznym rozwinięte były miasta na prawach powiatów (Siedlce, Ostrołęka, Płock, Warszawa, Radom), a najmniej powiaty ziemskie z południowej i wschodniej części Mazowsza (siedlecki, lipski, przysuski). Średni poziom rozwoju społecznego powiatów w badanym okresie miał tendencję wzrostową, a dysproporcje między najbardziej i najmniej rozwiniętymi ulegały zmniejszeniu. (M.M.).

STACK M.M., ACKRILL R., BLISS M.: **Sugar trade and the role of historical colonial linkages** (Handel cukrem a rola historycznych związków kolonialnych). – *European Review of Agricultural Economics* 2019, Vol. 46, No. 1, s. 79+108, DOI: 10.1093/erae/jby020.

Obecny kształt światowego handlu cukrem jest w dużym stopniu pochodną historycznie ukształtowanego systemu kolonialnego. W przeszłości produkt ten był źródłem dużych zysków osiągniętych przez metropolie kosztem rozwoju niewolnictwa i wykorzystywania zasobów na terenach peryferyjnych. Dostarczanie przez kraje europejskie niewolników z Afryki Zachodniej do pracy na plantacjach amerykańskich w zamian za cukier stanowiło pierwszą fazę globalizacji. W dziewiętnastym stuleciu rozwinął się w Europie przemysł cukrowniczy oparty na buraku cukrowym, co spowodowało wzrost napięć w koloniach i załamanie dotychczasowego systemu dostaw. Kolejne dekady przyniosły wzrost konkurencyjności producentów cukru trzcinowego i wprowadzenie systemu dotowania wytwórców cukru buraczanego. Celem artykułu było zbadanie, jaką rolę dawny system kolonialny odgrywa w obecnym światowym handlu cukrem. Do oszacowania efektów wpływu asymetrycznych powiązań politycznych i gospodarczych z przeszłości na międzynarodowy handel cukrem zastosowano model grawitacyjny. W analizach wykorzystano dane panelowe dotyczące importu cukru surowego do 25 krajów OECD z pozostałych części świata. Okres obserwacji obejmował lata 1961-2016. Autorzy przedstawili wyniki świadczące o tym, że relacje kolonialne między Północą a Południem przyczyniły się do zwiększenia importu

cukru surowego, podczas gdy związki polityczno-gospodarcze na kierunku Północ-Północ spowodowały jego ograniczenie. Z badań wynika ponadto, że światowy handel cukrem między Północą a Południem był wzmacniany przez innowacje technologiczne, a zwłaszcza stworzone przez wielkie imperia systemy transportu morskiego, infrastrukturę kolejową, narzucane relacje kulturowe oraz wprowadzanie preferencji w polityce handlowej. (M.D.)

Oprac. Zespół